

Kommunist om arbetarråden i Italien 1920

Innehåll

Introduktion	1
Jan Stålbrandt: Arbetarråden i Italien 1920	1
Borgerligt-demokratiskt och proletärt-revolutionärt parti – En kritik av artikeln ”Arbetarråden i Italien 1920”	8
Jan S: Svar till CB om Gramsci m.m.	9
Vad lär oss artikeln 'Arbetarråden i Italien 1920'?	11

Introduktion

I slutet av och åren efter första världskriget var det ett starkt uppsving i klasskampen i stort sett hela Europa – i Ryssland (där revolutionen segrade hösten 1917), i Ungern där revolutionen segrade 1918 (men sedan slogs ned), i Tyskland ... och även i Italien. Slutet på detta uppsving markerades av fascismens maktövertagande i Italien 1922 och nederlaget för tyska revolutionen 1923.

Nederlaget i Italien berodde i stor utsträckning på den italienska vänsterns oförmåga och sekterism, vilket medförde att arbetarnas kampvilja och ork till slut tog slut och reaktionära krafter kunde ta initiativet. Icke desto mindre så finns det mycket intressanta lärdomar att dra av arbetarkampen i Italien under dessa år. Det är detta som följande artiklar handlar om. Artiklarna är från Förbundet Kommunisters teoretiska tidskrift *Kommunist* 1973. Den första artikeln (av Jan Stålbrandt) ledde till en kortare debatt om lärdomarna av händelserna som också återges nedan.

För den som vill veta mer om arbetarkampen i Italien under dessa år, rekommenderas särskilt boken [Spelet om Svart och Rött](#) av Alf Ahlberg. Se även avsnittet ”A. Gramsci och fabriksråden i Italien (1919-20)” i antologin [Arbetarkontroll, arbetarråd, arbetarstyre](#) (med bl a Gramsci-artiklar från den italienska tidningen *Ordine Nuovo*).

MF (feb. 2014)

Jan Stålbrandt: Arbetarråden i Italien 1920

Ur *Kommunist* nr 13 (1973)

Arbetarråd i Sverige?

För vår del måste vi erkänna att en hel rad problem rörande råden i nuvarande och kommande skeden återstår att lösa: När och hur är det möjligt att skapa arbetarråd i Sverige. Råd som kan utgöra ansatser till en alternativ samhällsorganisation? En organisation som kan utlösa och stabilisera arbetarnas häftiga militans och ständigt tendera överskrida systemets ramar?

Vi nöjer oss här med att framhålla att rådsrörelsen är en oskiljbar del av det 20:e seklets europeiska arbetarhistoria. Efter första världskriget växte fabriksråden som svampar ur jorden: Ryssland, Österrike, Italien, England (shop stewards – ett slags direktvalt delegatsystem på arbetsplatserna).

...Idag rullar åter en slags rådsrörelse över Italien, och i England har åter shop stewards blivit en mäktig kraft att räkna med i kampen.

För att ge en något konkretare bild av arbetarrådens betydelse, publicerar vi här en glimt från Italien 1920:

Stålis (=Jan Stålbrandt)

Efterverkningarna av första världskriget förvandlade väst- och östeuropa efter 1918 till ett område i politisk jäsning och oro. En våg av politiska jordbävningar och revolter i fabrikena skakade hela kontinenten. I själva verket stod hela Europa på revolutionens brant: Hohenzollrarna och Habsburgarna – de tyska och österrikiska kungafamiljerna – hade störtats från sina troner. I Ryssland, Ungern och i Bayern upprättades råds republiker. Berlin skakades av Spartakistupproret. Wien av generalstrejken. Det tycktes som om den gamla världen höll på att bryta samman och som om mänskligheten stod på tröskeln till en ny tidsålder och en ny samhällsordning. Även så i Italien. Kriget skakade avsevärt dess svaga politiska och ekonomiska grundvalar. Många hade stupat och sårats i kriget. Statsekonomi var urusel. Levnadsomkostnaderna hade mer än sexdubblats under kriget. Flertalet soldater återvände från kriget med avancerade demokratiska idéer. Bönderna krävde jord. Medlemsantalet i fackföreningarna fyrdubblades på ett år. Det stora socialistpartiet – PSI – förklarade sig eftersträva proletariats diktatur. Den liberala staten höll på att upplösas, missnöjet var stort i armén och inflationen galopperade. PSI-kongressen i oktober 1919 godkände anslutning till tredje internationalen och förklarade att borgarstaten skulle ersättas av arbetarråd.

Råden i Turin

Det var i Turin de italienska arbetarna var starkast och hade kommit längst. De hade ut kämpat stora strejker 1911-13, de hade generalstrejkat mot Italiens inträde i det stora kriget 1915, de hade generalstrejkat till stöd för den ryska revolutionen 1917 (som enda arbetarklass i Europa). Det var heller ingen tillfällighet att Turin också var centrum för metallindustrin. Över hela Europa var metallarbetarna ett föredöme för arbetarklasserna i kampvilja och militans. Metallindustrin var särskilt viktig under kriget, och hade kraftigt utvidgats. Fackföreningarna i de krigande länderna hade nära knutits till regeringarna och ansvaret för produktionen. England är ett exempel som gäller för alla: där hade fackföreningsledarna förlorat sin förmåga att föra en militant politik genom att ge upp strejkrätten och i stället samarbeta med regering och kapitalister. Arbetarna kom i kläm. Det finns också ett klart samband mellan metallstrejkerna i Italien, England, Tyskland och Ryssland 1916-18. Och rådsrörelser utvecklades i alla dessa länder. Arbetarrörelserna tvingades nästan överallt uttrycka sig i nya former, ofta oorganiserade och ”spontana”. Men i områden med mera utvecklade kapitalism tenderade dessa nya rörelser att uttrycka sig som råd av delegater från arbetsplatser och fabriker.

De inre kommittéerna

De italienska arbetarråden utvecklades ur de s k inre kommittéerna, som först uppträdde vid arbetskonflikter på FIAT strax efter sekelskiftet. Under hela kriget slogs fackföreningarna för att permanenta kommittéerna. Ledamöterna av kommittéerna var närmast ett slags ”förtroendemän”. De utsågs genom att fackföreningen konsulterade de ”bästa” arbetarna i varje fabrik och en lista på medlemmar sattes upp, som presenterades, diskuterades och godkändes på ett fackföreningsmöte. De inre kommittéerna var inte demokratiskt valda organ som på ett verkligt sätt representerade alla arbetares åsikter. För det första var den stora mängden

oorganiserade arbetare helt nonchalerade. För det andra kände flesta arbetare inte kandidaterna som arbetskamrater. För det tredje var kommittéens befogenheter begränsade till de vanliga dispyterna om löner, arbetstider och arbetsförhållanden.

Rådsrörelsen började på FIAT i Turin, sommaren 1919. Den inre kommittéen avgick och kallade till val av råd av ”rysk” typ. I oktober var mer än 50000 på 30 fabriker i Turin organiserade i råd. Vid slutet av året var det 150.000. Både fackföreningen och PSI i Turin stödde fabriksråden. En församling med en representant för varje fabriksråd i Turin antog ett program: Varje avdelning på fabriken, varje ”arbetslag” dvs en grupp som utför ett visst slags arbete eller fyller en viss funktion – skulle välja sin delegat, sin ”kommisarie”. Även administrativ och ledande personal skulle vara representerade, vare sig de var ingenjörer, tekniker eller tjänstemän. Rådsdelegaterna kunde avsättas när som helst, för att garantera att de verkligen åtnjöt arbetarnas förtroende.

Alla arbetare valde sina rådsdelegater Men bara fackföreningsanslutna arbetare fick väljas, Denna inskränkning motiverades med att man ville hindra att kapitalisterna skulle kunna underminera råden genom att utnyttja de oerfarna, oorganiserade arbetarna. Fabriksrådet utsåg en exekutivkommitté, bestående av 3 – 9 medlemmar. EK ersatte den inre kommittén, och skulle också erkännas som sådan av fabriksledningen.

Rådets uppgifter var i huvudsak tre:

- 1) Försvar av arbetarnas rättigheter,
- 2) Förberedelse för maktövertagandet i fabriken och
- 3) Utbildning av arbetarna.

Utbildningen skedde på två plan: Råden organiserade ”Arbetarskolor” för att öka arbetarnas yrkesskicklighet. Dessutom upprättades en ”Skola för kultur och socialistisk propaganda”, där både arbetare och universitetsstuderande deltog. Skolan undersökte idén om Rådsstaten – en ny stat som helt skulle ersätta den liberala staten vi ett system av råd.

Förberedelsen för maktövertagandet gick framförallt ut på att förbereda arbetarna på att bli *självständiga producenter*, och betrakta sig som sådana.

Generalstrejk till försvar för råden

1920 fortsatte den politiska och ekonomiska krisen i Italien. Inflationen ruinerade medelklassen, vilket senare gjorde den till ett villigare byte för fascismen. Den ekonomiska krisen ledde till arbetslöshet. Trots denna var de förtvivlade strejkerna för högre lön legio.

De första månaderna 1920 markerade höjdpunkten på efterkrigstidens strejkvåg i Europa. De flesta av dessa strejker ställde ekonomiska snarare än politiska krav, men de händelser som utlöste dem var ofta så vardagliga att den samhälleliga oron och det politiska missnöjet var den verkliga grundorsaken. Den enda viktiga strejken med direkt politiskt motiv var generalstrejken i Turin i april 1920. De hotande rörelserna bland arbetarna och (bönderna) bemötte regeringen genom att omorganisera och kraftigt förstärka polismakten. 100 arbetare och bönder mördades av dessa nya poliser mellan oktober 1919 och maj 1920.

De italienska kapitalisterna skyddade sig genom att bilda sitt SAF (Confindustria) med 11.000 medlemmar. Confindustria ställde sig genast som huvuduppgift krossande av råden. Trupper drogs samman mot Turin.

En obetydlig konflikt i en av FIATS fabriker utnyttjades för att provocera fram en ny

sammanstötning med arbetarna: En arbetare avskedades för en bagatell, han hade flyttat fram klockan efter införandet av sommartid. Fabriksrådet svarade med att uppmana till sittstrejk. FIAT lockoutade arbetarna. Råden beslöt om sittstrejk för alla FIAT-fabriker. FIAT svarade med lockout, och krävde att råden åter förvandlades till inre kommittéer.

Turins fackliga centralorganisation, metallarbetarförbundet (Fiom) och socialistsektionen utlyste då generalstrejk till försvar av fabriksråden. Strejkmaningen blev omedelbart hör-sammad, först i Turin med omnejd och till sist i större delen av landskapet Piemonte. Alla fabriker var stängda. De lokala poliserna och tullmännen, liksom spårvägsarbetarna, järnvägsarbetarna och post och telegrafarbetarna strejkade. En halv miljon lade ner arbetet. Järnvägsarbetare i hela landet förhindrade truppöflyttningar till Turin. I hela elva dagar varade denna mäktiga generalstrejk. Trots att elva dagar nästan är rekord när det gäller generalstrejker, slutade kampen i nederlag.

Orsaken till detta är – förutom att den politiska effekten av en strejk sällan är stor och att kapitalisterna var väl förberedda på kampen – att strejken nästan fullständigt begränsades till en enda italiensk region.

Antonio Gramsci, rådsrörelsens främste inspiratör i Turin, hävdade bestämt att PSIs ledning *avsiktligt* hade isolerat Piemonte från resten av landet genom att, liksom CGL (italienska LO), *vägra stödja strejken*. Och att detta var huvudanledningen till nederlaget.

PSI behärskades av vänsterreformister, de s. k. ”maximalisterna”, som bara var radikala i käften. En stark fraktion var också de öppna reformisterna, som framförallt hade sina fästen i fackföreningsledningen. Dessa båda fraktioner var av olika anledningar ”betänksamma” mot rådsrörelsen i Turin. Dels tyckte de att rörelsen var för provokativ och offensiv, och dels var de rädda för att råden skulle spela ut fackföreningarna.

Den tredje fraktion som var representerad i partiledningen, vänstersektionerna runt Bordiga, hävdade att råden som den riktiga formen för den segerrika proletära staten bara kunde uppstå efter proletariatets politiska seger.

Nederlaget försvagade rådsrörelsen, men lyckades inte krossa den. Råden fortsatte existera och inga repressalier kunde vidtas mot de strejkande.

Gramsci om arbetarråden

Gramsci skiljde noga på parti och fackförening å ena sidan och fabriksråden å den andra. De förra var frivilliga organisationer som organiserade klassens ledning och mera utvecklade delar, medan råden automatiskt omfattade alla arbetare i produktionen oavsett partitillhörighet och åsikter. Fabriksråden var en lokal modell av den kommande proletära staten – en allomfattande förbindelse mellan alla producenter.

Gramsci betonade ständigt att råden både uttryckte och frigjorde arbetarmassornas självständighet och skaparkraft. Råden var en väldig skola för arbetarklassen, och förberedde den för sin kommande ställning som härskande klass.

Råden, menade han, utlöste en stormande politisk militans som ständigt tenderade att överskrida gränserna för de fackliga kraven och kasta fram frågan om revolutionen.

Men råden måste vara självständiga från parti och fackförening. I Tyskland och Österrike kunde man se hur partierna kvävde råden, och i PSI i Italien fanns starka strömningar som ville underordna råden fackföreningarna.

Parti och fackförening var visserligen nödvändiga för arbetarnas existens och frigörelse, men man måste inse deras begränsningar – framskapade som de var ur den borgerliga fria konkurrensen och liberalismen. Detta var grunden till de inre konflikter, avvikelser, tveksamheter, kompromisser som karaktäriserade den proletära rörelsens hela liv ända fram till Andra Internationals totala bankrutt i första världskriget.

Fackföreningen uppstod som reaktion mot bedrövliga historiska förhållanden, och var inte självständiga uttryck för arbetarna som samhällets producenter:

”Yrkesfackföreningarna, arbetskamrarna (lokala fackliga centralorganisationer), industriarbetarförbunden, CGL är speciella proletära organisationstyper i en av kapitalets behärskad historisk epok. På sätt och vis kan man påstå att de är inlänkade beståndsdelar av det kapitalistiska samhället och har en funktion som är inneboende i privategendomens regim.

I denna epok, där den bara räknas som äger varor och handlar med dem, har också arbetarna måst lyda nödvändighetens heliga lag och blivit försäljare av sin enda egendom: arbetskraften och yrkesskickligheten. Då arbetarna är starkare utsatta för konkurrensens risker, har de lagt sin egendom i stora och omfattande ’firmor’.

De har skapat dessa enorma apparater för koncentration av utplågade kroppar. De har fastlagt priser och arbetstider och disciplinerat marknaden. De har utifrån och ur de egna leden skaffat tillförlitlig förvaltningspersonal, som är erfaren i de spekulationer som behärskar marknadsförhållandena. Personal som har förmåga att sluta avtal, väga upp det kommersiella tärningsspelet, öppna vägen för ekonomiskt nyttiga åtgärder.

Fackföreningarnas natur präglas väsentligen av konkurrenssystemet och inte av kommunismen. Fackföreningarna kan inte vara verktyg för en radikal förnyelse av samhället. De kan bjuda proletariatet byråkratiska erfarenheter, ställa tekniska experter till förfogande för allmänna industrifrågor. Men de kan inte utgöra basen för den proletära makten. De har inga möjligheter att välja ut de proletära personligheter som är lämpade att leda samhället... Den proletära diktaturen kan bara förkroppsligas i en organisationstyp, som är typisk för producenternas egentliga verksamhet, och inte för lönearbetet – kapitalets slavarbete. Fabriksrådet är den första cellen i en sådan organisation. I rådet är alla arbetsgrenar företrädda i proportion till den andel, som varje yrke och varje arbetsgren övertar vid fabriksrådets tillverkning.

Därför är det en samhällelig institution, en klassinstitution. Fabriksrådets berättigande ligger i arbetet, i den industriella produktionen, i ett varaktigt tillstånd och inte blott i lönen, i klassindelning – ett övergående tillstånd, som ju ska avskaffas en gång.”

(Fackföreningar och råd. O. N. 11/10 1919.)

Fackföreningarna begränsades av sin legalism, vilken samtidigt dock var dess styrka. och den bästa garantin för deras förmåga att fullgöra sin riktiga uppgift: att sluta avtal.

Fackföreningarnas storlek och utvecklingen av en centraliserad byråkrati hade avlägsnat fackföreningarna från massorna, men samtidigt gett dem stabilitet. Arbetsköparna kunde vara säkra på att fackföreningen var kapabel att få massorna att respektera avtalen. Denna visshet var grunden för den ”industriella legaliteten” som säkert hade förbättrat arbetarnas förhållanden. Men inte desto mindre var den industriella legaliteten en temporär kompromiss, som kunde rättfärdigas bara under omständigheter som var ogynnsamma för arbetarklassen. Fabriksrådet avvisade den industriella legaliteten, eftersom dess främsta syfte var att uppfostra arbetarklassen för maktövertagandet genom kontroll över produktionen.

Fackföreningarnas och rådets uppgifter var fullständigt motstridiga. Rådets roll var den överordnade och viktigare. Detta betydde dock inte att fackföreningarna borde upplösas. Tvärtom. Så länge samhället grundade sig på principen om privategdom, måste

arbetarrörelsen fortsätta köpslå med arbetsköparna. Under socialismen skulle fackföreningarna kontrollera den tekniska utbildningen av alla arbetare i ett givet fack eller i en given industriprocess.

Gramsci såg i partiet proletariats ”förtrupp” – sammansatt av arbetarklassens mest klassmedvetna och disciplinerade medlemmar – och nödvändig för en segerrik revolution.

Men samtidigt varnade han för att partiet i ännu högre grad än fackföreningen var präglad av den borgerliga konkurrensen och uttryck för den liberala demokratin, och riskerade att ständigt urarta.

Enligt Gramsci kunde partiet undvika de faror som fanns endast genom att uppmuntra utvecklingen av en stark rörelse. Detta skulle rotfästa partiet i klassens liv, och ständigt tvinga partiet att kämpa för sitt inflytande i råden.

Fabriksockupationerna

Efter generalstrejken fortsatte situationen att vara spänd. Många arbetare dödades t. ex. under 1:a Maj-firandet.

På sommaren 1920 krävde Fiom att avtalen skulle justeras och lönerna avsevärt höjas med hänsyn till den kraftiga inflationen. Arbetsköparna vägrade. De pekade på att metallindustrin befann sig i kris.

Fiom-ledningen ville till varje pris undvika en strejk, som arbetsköparna nästan skulle ha välkomnat. Man utlyste istället en allmän maskningsaktion, som skulle följas av en omedelbar fabriksockupation om företagen svarade med lockout. Fiom menade att en maskning skulle skada arbetsköparna, eftersom deras allmänna utgifter förblev oförändrade medan produktionen minskade. Arbetarnas löner minskade visserligen, men de skulle ändå kunna fortsätta kampen ett tag, bedömde man.

Produktionen sjönk ner mot drygt hälften av den normala. Alfa Romeo i Milano slog till med lockout. Arbetarna kontrade med att omedelbart ockupera Alfa R, och dessutom flera hundra andra fabriker i Milano-området.

Fiom förklarade att ingen fick lämna fabriken, och ”alla måste stanna med det uttryckliga ändamålet att arbeta tills lockouten hävts på alla fabriker. Företagen har beväpnade styrkor till sitt försvar. Låt oss visa att vår styrka är överlägsen.”

Ockupationen började inte som en revolutionär rörelse, utan som ett desperat försök från Fiom-ledningen att finna lämpliga kampmetoder. Fiom-ledningen hoppades på ett snabbt regeringsingripande till förmån för deras ekonomiska krav.

Två dagar senare ockuperades hela den tunga industrin i Turin (och i resten av Italien). Detta var nödvändigt för att inte produktionen skulle bryta samman i Milano-fabriken.

Man måste komma ihåg att ockupationerna inte var sitt-strejker, utan ett försök att hålla igång fabriken – med eller utan ägarna. För att detta skulle kunna ske behövde varje fabrik råmaterial och delar från andra fabriker. Givetvis levererade inte företagen till ockuperade fabriker. Därför var Fiom tvingat att utvidga aktionen. Eftersom metallindustrin omfattade mycket komplicerade industrier – t. ex. bilindustrin – ockuperades också vissa lätta industrier av arbetarna (textil t. ex.).

Turin blev snart rörelsens hjärta och rörelsen antog karaktären av en utmaning mot hela det kapitalistiska samhället. I motsats till generalstrejken i april var inte staden isolerad från resten

av Italien. Många av ledarna i Turin, liksom en stor del av arbetarna, trodde -felaktigt – att ockupationen i sig innebar ett maktövertagande.

Gramsci menade att den kampmetod de reformistiska och anti-bolsjevistiska ledarna tvingats till i själva verket var en seger för fabriksrådet över fackföreningen. I en strejk begränsades arbetarnas uppgift till att tilltro sina avlägsna ledare. Men när arbetarna ockuperar fabriken och fortsätter produktionen förändras deras position radikalt. De avlägsna fackföreningsledarna kan inte längre dirigera. Massorna måste själva lösa fabriken problem med sina egna metoder.

Att lösa ”fabriken problem” visade sig emellertid mycket svårt. Mycket få ingenjörer och tekniker trotsade företagarnas order och ställde upp på arbetarnas sida. Andra tekniska problem – svårigheterna att skaffa råmaterial och avyttra de färdiga produkterna, omöjligheten att få krediter – gjorde det omöjligt för fabriksråden att betala ut löner till arbetarna. Papperslappar som liresedlar delades ut, men vanligen kunde inte arbetarna få varor för dem. Livsmedelsproblemet löstes dock delvis genom att arbetarnas kooperativ gav arbetarna kredit på en del av lönen.

Den verkliga ledningen för fabriken låg i händerna på fabriksråden. Eftersom det var omöjligt för arbetarna att lämna fabriken var det nödvändigt att upprätthålla en sträng disciplin. Alkohol var förbjudet och stöld bestraffades strängt.

Man antog att fabriken till slut skulle anfallas av beväpnade trupper. Turin var t. ex. omringat av trupper under hela ockupationen. Därför tillverkade vissa grupper av arbetare vapen av olika slag. Andra arbetare organiserade sig i Röda Garden för att skydda fabriken mot angrepp. I Turin förekom sammanstötningar mellan beväpnade arbetare och stadens ”säkerhetskrafter”.

Men det hjälpte inte hur mycket arbetarna än visade att de själva var kapabla att producera i fabriken. Fabriksråden började förstå att situationen måste lösas politiskt. Antingen måste arbetarna ta makten eller så skulle ockupationen dö en naturlig död. Maktfrågan stod på det nationella planet. I söder började bönderna sina egna ”ockupationer” av obrukat land, som tillhörde storgodsägare. Regeringen var förlamad och kunde inte besluta sig för vad som skulle göras.

Vid denna höjdpunkt på den sociala krisen och på arbetarklassens massuppror lade CGL över ansvaret för alla avgöranden på PSI. De militanta kommunisterna i Turin var rädda för att ta initiativet till ett väpnat uppror som skulle kunna isoleras till Turin (och Milano).

PSIs ledning hade alltså avgörandet i sina händer. Men den visade sin fullständiga inkompetens.

När CGL överlämnade ansvaret hävdade man att det fanns tre möjliga handlingslinjer: 1) begränsa ockupationen till metallarbetarna, 2) bredda den till andra kategorier och kräva arbetarkontroll över industrin och 3) börja ett öppet uppror. CGL lutade åt alternativ 2. 1 hade man redan prövat. 3 krävde handlingar utanför fackföreningens räckvidd.

Men PSI-ledningen fick spader och krävde att CGL först ordnade en omröstning bland sina medlemmar innan något beslut fattades. Arbetarna skulle få välja mellan CGLs officiella förhandlingslinje och åtgärder som skulle kunna leda till revolution.... Omröstningen genomfördes och resulterade som väntat i stöd för CGLs politik – om än med knapp majoritet...

Förhandlingarna kom snabbt igång, och lönefrågorna löstes snart. Företagarna var angelägna

att återfå kontrollen över sina fabriker. Kravet på arbetarkontroll var mera svårlöst. Men premiärminister Giolitti lovade att förelägga parlamentet ett lagförslag, där ”principen” om arbetarkontroll skulle garanteras i lag.

Efter mer än en månads ockupationer ebbade rörelse ut. Den italienska arbetarklassen – som medvetet lämnats i sticket av sitt parti i kampens avgörande ögonblick, tillika genom en hycklande valmanöver – hade lidit ett katastrofalt nederlag.

Ett år senare var lönehöjningarna uppätta. Och det var inte längre frågan om ”arbetarkontroll”, utan om att undersöka huruvida förhållandena i industrin verkligen krävde de lönesänkningar företagarna förklarade nödvändiga.

Fabriksockupationerna slutade i nederlag för arbetarklassen. Men den italienska borgarklassen som mött arbetarnas entusiasm och makt var oskadad. Den oerhörda samhällseliga skräck som denna upplevelse medförde hos borgarklassen framkallade fascismen. Mussolinis rörelse blev genast efter ockupationernas upphörande en viktig politisk kraft. Den italienska borgarklassen var inte bara förbittrad över att arbetarna lagt beslag på deras fabriker, utan också därför att de var övertygade om att regeringen inte längre kunde skydda deras intressen. Företagarna hade förlorat sin tilltro till den ”liberala staten”, och hade blivit mottagliga för politiska åtgärder av en helt annan typ...

Borgerligt-demokratiskt och proletärt-revolutionärt parti – En kritik av artikeln ”Arbetarråden i Italien 1920”

Ur *Kommunist* nr 14 (1973)

I artikeln ”Arbetarråden i Italien 1920” i förra numret av *Kommunist* behandlades bl a den store italienske marxisten Antonio Gramscis analys av råd, partier och fackföreningar. De publicerades i en rad artiklar i tidningen *Ordine Nuovo* som Gramsci stod i spetsen för och som spelade en stor roll för den italienska rådsrörelsen. Ett urval av dessa artiklar finns i broschyren *Soviets in Italy* och på danska i boken ”Arbejderkontroll, arbejderråd, arbejderstyre” (Bibliotek Rhodos, 1973).¹

Gramsci utvecklade här många geniala analyser. Men i Gramscis tänkande 1919-20 fanns också stora brister. Han saknade nästan helt en politisk teori, en teori om staten, det revolutionära partiet, nödvändigheten av det väpnade upproret under det kommunistiska partiets ledning som krossar den borgerliga staten. Gramsci hade vid denna tid inte alls studerat och tillgodogjort sig leninismen, speciellt Lenins oerhört viktiga analyser av det revolutionära partiet och råden i Ryssland och deras respektive roller i Oktoberrevolutionen.

Av dessa anledningar fanns det en klart *anarkosyndikalistisk* tendens i hans analyser 1919-20, en tendens att se arbetarklassens maktövertagande blott och bart som en utvidgning av rådsrörelsen på fabrikena, samt mobilisering av arbetarklassen närstående skikt, t ex lantarbetarna.

Frågan om nödvändigheten av ett revolutionärt parti ställdes inte då. Så ledde också den stora massrörelsen sommaren och hösten 1920 till nederlag för klassen. Det enda parti som fanns var reformisterna i ”socialistpartiet”. I den avgörande stunden frånhände de sig allt ansvar. Detta nederlag banade vägen för fascismens maktövertagande och över tjugo års blodig

¹ Flera Gramsci-texter om rådsrörelsen i Italien finns även i E Mandels antologi [Arbetarkontroll, arbetarråd, arbetarstyre](#).

reaktion i Italien (se förgående artikel).

Dessa brister i Gramscis tänkande kom emellertid inte fram i denna artikel. Inte heller kom det fram att hans analys av ”partierna” gällde de borgerligt-demokratiska partierna. Författaren skrev t ex: ”Men samtidigt varnade han för att partiet (dvs det revisionistiska, socialdemokratiska partiet, min anm) i ännu högre grad än fackföreningen var präglad av den borgerliga konkurrensen, och uttryck för den liberala demokratin” och

”I Tyskland och Österrike kunde man se hur partierna (dvs de kontrarevolutionära socialdemokratiska partierna, min anm) kvävt råden... Parti och fackförening var visserligen nödvändiga för arbetarnas existens och frigörelse, men man måste inse deras begränsningar – framskapade som de var ur den borgerliga fria konkurrensen och liberalismen.”

Som bekant var det revolutionära arbetarpartiet i Ryssland, bolsjevikerna, ett parti av helt annan karaktär. Det var ett parti som hela tiden genomsyrades av revolutionens nödvändighet, möjlighet och aktualitet. Revolutionen, inte som en teoretisk fråga, utan som föremål för praktiskt handlande, inte som en teknisk fråga, utan som en befrielsekamp. Det var ett parti som ständigt strävade att förena politisk och ekonomisk kamp i ett medvetet revolutionärt perspektiv. Det var ett parti som ständigt befordrade och utvecklade den proletära masskampen. Det var ett parti som utvecklade en verkligt revolutionär dialektik mellan masskamperna och partiets uppbygge, mellan klassorganen, råden, deras revolutionära entusiasm och väldiga frigörelsekraft, och partiets strategiska klarhet och medvetna föregripande. Det var ett parti som till skillnad från de socialdemokratiska partierna tog ledningen för råds-rörelsen, och genom att rikta krafterna mot den borgerliga statsapparaten och krossa den, verkligen omvandlade råden till statsorganisationer. Det socialdemokratiska partiet i Tyskland lyckades tvärtom göra råden till ”komplement” till den borgerliga staten och sålunda strypa dem.

Bolsjevikerna, det var inte den ”liberala konkurrensens parti”, utan det illegala organiserandets och den öppna masskampens, den oavslutliga, heroiska strävan till ständigt starkare sammanbindning med massornas rörelse.

Den fundamentala skillnaden mellan dessa två typer av partier, den borgerliga demokratin, och det revolutionära proletariats, var Gramsci ej klar över 1919 och första halvåret 1920. Det var först i och med katastrofen för massrörelsen i september 1920, som Gramsci tog itu med det revolutionära partiets problem och blev en av dess viktigaste teoretiker. 1921 tog han aktiv del vid bildandet av Italiens kommunistiska parti.

För oss gäller det naturligtvis inte att reproducera hans anarkosyndikalistiska tendens från 1919 som det var en tendens till i *Kommunist* nr 13, utan att tillägna oss hela hans tänkande, inklusive analyserna av råd och fackföreningar – men hela tiden komplettera dem med Lenins och bolsjevismens erfarenheter, vunna i den största revolutionära erfarenheten i Europa hittills.

CB (=Christian Berggren)

Jan S: Svar till CB om Gramsci m.m.

Visst hade Gramsci brister i sin teoretiska utrustning 1919-20. Framför allt rörande det revolutionära partiet och det väpnade upproret. Men de ramar han då drog upp genomsyrade hans politiska gärning resten av livet. Han gav sålunda aldrig upp sin förlitan på demokratin inom arbetarklassen – dess skapandekraft och självständighet. Koncentrationen på frågorna om den proletära demokratin ledde till en bitter kritik av den byråkratiska centralismen. Den ”Mogne” Gramsci, som var med och bildade IKP och senare var eldsjäl i återuppbygget av

partiet (efter Bordigas och Mussolinis härjningar), övergav alltså aldrig sin grundsyn från Turin-åren 1919-20.

Hans viktigaste brister under dessa år var att han ställde arbetarråden mot partiet. Råden ansåg han vara den enda passande formen för den revolutionära processen. Hans ställningstagande till partiet var starkt påverkat av hans erfarenheter från det italienska socialistpartiet, PSI (som han tillhörde), och från de tyska och österrikiska socialdemokraterna. PSI hade till skillnad från den övriga europeiska socialdemokratin inte komprometterat sig genom socialchauvinism 1914, och PSI gick starkare än någonsin ur kriget. Men det förvandlades aldrig till ett revolutionärt parti, utan inskränkte sin verksamhet till parlamentarisk agitation och propaganda. Den tyska och österrikiska socialdemokratin å andra sidan, som hade stött det imperialistiska kriget, kvävde efter kriget medvetet arbetar- och soldatrådens revolutionära uppror genom att överta dem ovanifrån och göra dem till verktyg för sina byråkratiska intentioner (en process som det skickligare österrikiska partiet genomförde särskilt perfekt). Gramsci ville till varje pris förhindra en upprepning av en sådan utveckling i Italien. I detta ljus får man se hans upprepade och uttryckliga varningar för varje inblandning i arbetarråden från parti och fackförening.

Det är riktigt som CB skriver att Gramsci då endast föreställde sig ett socialistiskt partis uppgifter som en idealiserad bild av PSI – dess huvudsakliga funktion skulle vara förlagd till det parlamentariska kampfältet (som ”andlig regering”, ”utstrålningskälla av prestige” osv) – inte som en tuff politisk kamporganisation.

Verkligheten korrigerade också Gramsci på ett hårdhänt sätt. Den spontana vågen av fabriks-ockupationer 1920 förde Italien till ett revolutionärt läge. PSI:s sammanbrott i krisögonblicket visade klart fabriksrådets oförmåga att genomföra revolutionen av egen kraft. Ett revolutionärt kommunistiskt parti behövdes. Detta hade också den ryska revolutionen visat.

Men i sin grundläggande kritik av partierna hade Gramsci ändå inte så helt fel. Ett parti – revolutionärt eller borgerligt – utgör en särskild organisationsform för eliten inom en klass. Denna FORM är ett uttryck för samhällets KLASSPLITTRING (dess uppdelning i ledande elit och producerande massa). Denna FORM kan ha ett revolutionärt eller borgerligt INNEHÅLL. Men själva formen kan skada och förvrida det revolutionära innehållet i ett proletärt parti. Om partiet isoleras från massorna, dukar det lätt under för den borgerliga ideologin och byråkratismen. CB gör det väl enkelt för sig då han menar att ett revolutionärt parti är väsensskilt från ett revisionistiskt. Inte ens bolsjevikpartiet, med alla de underbara egenskaper CB tillskriver det, undgick att bli ett mäktigt bålverk för en ny borgerlighet, kväva arbetarråden och förtrycka arbetarklassen. Partiets revolutionära innehåll ersattes av ett borgerligt. Utan att formen förändrades.

Jag vidhåller att ett revolutionärt parti kan undvika de faror som finns inbyggda endast genom att uppmuntra utvecklingen av en stark och självständig rådsrörelse, som kan rotfästa partiet i klassens liv och ständigt tvinga det att kämpa för sitt inflytande i råden.

Att själva artikeln skulle genomsyras av anarkosyndikalism är fel. Visserligen är inte alla slutsatser rörande partiets nödvändighet dragna. Inte heller behandlades Gramscis senare teoretiska utveckling. Men av själva händelseförloppet, såsom det är beskrivet i artikeln, framgår väldigt klart behovet av ett parti. Även när man läser *Kommunist* får man lov att tänka själv. Något.

Stålis

Vad lär oss artikeln 'Arbetarråden i Italien 1920'?

Förvisso har Stålis rätt i att man kan räkna med att *Kommunist*:s läsare tänker själva. Men redaktionen skall här ändå peka ut vad vi anser vara de viktiga slutsatserna av artikeln ”Arbetarråden i Italien 1920”. Det är de slutsatserna som gjorde det berättigat att ta in artikeln.

Om det kommunistiska partiet

Beskrivningen av rådsrörelsen i Italien visar i varje detalj den oavvisliga nödvändigheten av ett kommunistiskt parti av det slag som anges i Förbundet KOMMUNIST:s grundsatser. Rådsrörelsen var och förblir den proletära revolutionens underifrån kommande kraft. Utan den rörelsen ingen revolution! Men vem ger råden stadga och enhet, vem driver på deras centralisering, vem riktar deras kraft mot den borgerliga staten, vem omvandlar dem kort sagt till organ för upproret, för den proletära revolutionen – vem driver fram allt detta om inte kommunistpartiet finns där?

I den ryska revolutionen fanns en sådan kraft – bolsjevikpartiet. Artikeln beskriver följderna av att den kraften saknades i Italien – kontrarevolution och en mer terroristisk form av borgerlig diktatur.

Däremot ger inte det händelseförlopp, som denna artikel beskriver, några entydiga slutsatser om förhållandet mellan partiet och arbetarråden.

Förbundet KOMMUNIST:s linje är att partiet måste bli rotfäst i klassens kamp, befästas genom kampens behov av ett ledarskap, samt att råden är den plats där klassens spontanitet och kommunisternas klara perspektiv djupare än någon annanstans kan träda i växelverkan med varandra, och förutsättningarna för en ny social makt slutgiltigt ta form.

Men denna linje, som finns bestämd i våra grundsatser, bygger på långt mer omfattande historiska erfarenheter, framför allt den ryska och den kinesiska revolutionens – bolsjevismens och maoismens – landvinningar och begränsningar (se vidare grundsatserna).

Om arbetarråden och rådsmakten

Artikeln visar åskådligare än några allmänna utläggningar rådsrörelsens språngartade kraftutveckling i den revolutionära situationen, och därmed rådsmaktens oanade möjligheter.

De som inte anar och än mindre klart uppfattar dessa möjligheter är revisionister (SKP, VPK) och stalinister (KFMLr) av alla schatteringar. De vet helt enkelt inte hur den proletära revolutionen går till, hur det går till när arbetarklassen formar sig till en *makt*, en motakt i det kapitalistiska samhället. Utan den makten kan inget uppror genomföras, och än mindre finns någon proletär kraft som kan organisera upp samhället igen, när borgarnas samhällsorganisering med borgarstaten som kärna slagits i spillror!

Om man jämför den italienska rådsrörelsen med den ryska, så ger artikeln underlag för ytterligare en synnerligen viktig slutsats.

De ryska råden, sovjeterna, var ”arbetarparlament”, där bolsjevikerna 1917 ganska snabbt kunde föra in den avgörande frågan om *statsmakten*. Tyngdpunkten i de ryska råden låg på dessa församlingar, mindre på basorganiseringen på fabrikerna.

I Italien var det omvänt. Där var rådsrörelsen synnerligen stark i basen, men svagt centraliserad. Där trädde frågorna om arbetarkontroll över produktionen – ekonomisk arbetarmakt – klart fram. Detta var den italienska rådsrörelsens styrka. Den tog upp den mest materiella,

ekonomiska sidan av arbetarmakten.

Om man ”slår ihop” den ryska rådsrörelsens styrka och den italienska rådsrörelsens styrka, och därtill fogar kommunisternas roll, samt rådsorganisering även i bostadsområdena osv – så får man huvuddragen i Förbundet KOMMUNIST:s perspektiv på rådsmakten. Rådsmakten har fasta rötter i samhällets materiella grundvalar, men för att fylla sin uppgift att genomföra upproret, så måste den centraliseras. Kombinationen av dessa element ger dessutom förutsättningarna för att klara kampen om att befästa arbetarmakten under övergången till socialismen.

Artikeln 'Arbetarråden i Italien 1920'

Artikeln bär på några av de mest centrala slutsatserna om råden, kommunistpartiet och råds- makten. Det är dess styrka.

Den drar inte slutsatserna tydligt. Den ger *utrymme* för andra slutsatser genom att den utan kritik redogör för Gramscis ståndpunkter 1919-20. Den *avgränsar* inte klart någon linje. Det är dess svagheter.

Artikelns styrka är viktigare än dess svagheter.

Redaktionen